

Министерство Образования и науки РД

Тема:
**«Ишлик, ишликни
Къалиплери»**

(интегрированный урок, мастер-класс
В 8 классе)

Разработала и провела:
Габиляева Л. А.
Учитель родного языка
и литературы

Карабудахкентская КСОШ №2

12.02.073
Дарина

Мурады: Охувчулардан гечген бѐлюкно англагъанын тергемек ва тюрлю тапшурув языв ишлер булан беклешдирмек.

Дарсада къоллангъан алатлар:

1. Тапшурув карточкалар
2. Кроссворд
3. Къумукъ тилни гъакъында къанатлы сѐзлер

Дарсны юрюшю:

Клас уьч сыдрагъа бѐлоне:

1 сыдра – Сыпатишлик

2 сыдра – Атишлик

3 сыдра – Гъалишлик

1- нчи тапшурув

Гъар сыдрадан уьч яш доскада ишлей (Каранаев Ильяс, Абдуллатипова Альпият, Гаджиева Нажабат)

Ишликни баш къалибинден этмек:

1 сыдра	2 сыдра	3 сыдра
Сыпатишлик	Атишлик	Гъалишлик
Сюреген	Сюрегенлик	Сюрегендокъ
Чачгъан	Чачмакъ	Чачып
Оьсген	Оьсгенлик	Оьсмейли
Чѐплей	Чѐплемек	Чѐплегинче
Юклежсек	Юклежсеклик	Юклегели

2- нчи тапшурув

Шу сатырлардан гъар сыдрадагъы охувчулар озълени бѐлогӟоне гѐре сѐзлер излей:

Сыпатишликлер

Эдиллер бою наркъамыш,
Еликгенлер чыгъып онда от ягъар.
Аталардан осал тувгъан уланлар
Тюелеге минип чыкъса, ит хабар.
Аталардан батыр улан ким тувса,
Тувдургъанлар билмес ону, ят билер.

(халкъ йыры)

Еликгенлер – атлыкъны орнунда къоллангъан
сыпатишлик, жумлада ие болуп геле, баш
гелиште.

Тувгъан - сыпатишлик, гетген заманда къоллангъан,
жумлада белгилевюч болуп геле.

Тувдургъанлар – атлыкъны орнунда къоллангъан
сыпатишлик, жумлада ие болуп геле,
баш гелиште.

Атишликлер

Игитлеге тувмакъ бардыр, облмек ёкъ

(айтыв)

Гъеч болмакъдан геч болмакъ да къолайдыр.

(айтыв)

Аз ва асил сѐйлейгенлик, озюн саламат тутуп билегенлик.

Бары халкъгъа бир йимик абур этегенлик – бу агълюдегилени асил

къылыгъы.

Тувмакъ - атишликленни 1 тайпасы, баш гелиште.

Оьлмек - атишликленни 1 тайпасы, баш гелиште.

Болмакъ - атишликленни 1 тайпасы, чыгъым

Болмакъдан - атишликленни 1 тайпасы, чыгъым
Гелиште къоллангъан.

Сейлейгенлик

Билегенлик - атишликленни 2 тайпасы, гъалиги заманда

Этегенлик къоллангъан.

Гъалишликлер.

Ари-бери талпынабыз талгъынча

Этден тайып, сюегибиз къалгъынча.

(Й.Къазакъ)

Минг бурлугъун къарай гетдим артыма.

(Й.Къазакъ)

Мен озюм бир оз анамдан тувгъанлы,

Минегеним семиз сари ат эди.

(Халкъ йыры)

Талгъынча - атишликленни 1 тайпасы, баш гелиште.

Къалгъынча - атишликленни 1 тайпасы, чыгъым

Бурлугъун - гъалишликлер

Къарай - атишликленни 1 тайпасы, баш гелиште.

Тувгъанлы - атишликленни 1 тайпасы, баш гелиште.

3 – нчю тапшурув

Муаллимни къолунда къошумчалар булангъы карточкалар. Ол гезиклетип оланы гѣтерип гѣрсете, гъар сыдрадагъылар озлени къалиплерине гѣре къыйышагъанларын билме тарыкъ ва язып алалар, сонг шоланы баш къалиплеге къошуп, сѣзлер эте. Сѣзлер булан жумлалар къуралар.

Масала:

- докъ чыкъгъандокъ (гъалишлик)
- макъ бармакъ (атишлик)
- ажакъ болажакъ (сыпатишлик)
- гъынча баргъынча (гъалишлик)
- агъан барагъан (сыпатишлик)
- йгенлик сѣйлейгенлик (атишлик)

4 –нчю тапшурув

Уъч де сыдрагъа бирче иш тапшурула.

Берилген гъалишликlege къаршыдашлар (антонимлер) язмакъ:

Алып – берип, гелип – гетип, юрюп – токътап, ятып – туруп, минип – тюшюп,
ачып – ябып, гѣтерип – тюшюрюп, уянып – юхлап.

5 – нчи тапшурув

Башлангъан хабарны узатмакъ

Гъар сыдра озъюню ишлик къалибини гъакъында башлангъан хабарны узата.

Бир болгъан, бир болмагъан, «Ишлик» деген вилаятында уьч агъа-ини ханлыкъ эте болгъан. Сыпатишлик, атишлик, гъалишлик. Гъарисини буланы иши болгъан...

Сыпатишлик – оьзюнде ишликни де, ат тил гесимлени де белгилерин сакълагъан болгъан. Ол суйсе гёчюм, суйсе къалым болуп бола болгъан. Заман да гёрсете болгъан. Ёкълукъ форманы –ма, -ме къошумчалар булан эте болгъан. Дагъы да сыпатишлик белгилевючню къуллугъун да кютюп, гелиш ва мюлк категориялагъа гёре де алышынгъан. Сыпатишлик гъар заман атлыкъны алдында юрюме суюе болгъан.

Атишликлени биринчи ва экинчи тайпалары болгъан. Олар дослукъда яшай болгъанлар. - Макъ, - мек къошумчасы булангъы атишликlege - лыкъ, - лик тагъылып, экинчи тайпа атишликлер ёлугъа болгъан. Олар гёчюм, къалым, даражалыкъ маъналардан къайры, заман маънаны да сююнюп къабул эте болгъан.

Гъалишликлени иши де тынч болмагъан, неге тюгюл ол хабарлыкъны гесеги, ону ачыкъ эте. Онда болагъан, болгъан, болажакъ ишни гёрсете. – Майлы, - мейли этни ашап, къурсагъым бек авур болду.

б – нчы тапшурув

Кроссворд къурув

Соравлар:

1. Биз гечип турагъан предметни ишин англатагъан уллу бёлюкден тил гесим. (ишлик) +
2. 2 бет, теклик санав, буйрукъ багъыш деген недир? (баш къалип)
3. Ишликни биз биринчилей гечген бутагъы, къалиби. (сыпатишлик) +
4. Оьзюнде атлыкъны ва ишликни белгилери бар къалип. (атишлик) +